

ЗЕЛЕНІ НАСАДЖЕННЯ В АРХІТЕКТУРІ ТА МІСТОБУДУВАННІ М. ОДЕСИ

Дмитрієва Т. П.,
ас. каф. архітектури будівель та споруд,
*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У даній статті розглянуті завдання і приклади, які повинні вирішувати архітектура сьогодення і майбутнього. Стаття присвячена поняттям «міська агломерація», поліпшення навколишнього середовища. Будівництво, яке розростається в мікрорайонах міста житлової багатоповерхової забудови, впливає на тип озеленення міських вулиць, парків, скверів тощо. Актуальність розроблюваної теми обумовлена тим, що благоустрій та озеленення є найважливішою сферою діяльності муніципального господарства. Саме в цій сфері створюються ті умови для населення, які забезпечують високий рівень життя. Міська агломерація є сучасним етапом розвитку міського благоустрою та озеленення, і ставить ряд нових завдань, які неможливо вирішити без широкого використання досягнень науково-технічного прогресу, передового практичного досвіду, без систематичного підвищення кваліфікації кадрів. Таким чином, озеленення – комплексний процес, пов'язаний з безпосередньою посадкою дерев, чагарників, квітів, створенням трав'янистих газонів, та з проведенням робіт з різних видів інженерної підготовки і благоустрою озелених територій.

Ключові слова: Ландшафтно-рекреаційні території; благоустрій міст.

ЗЕЛЕННЫЕ НАСАЖДЕНИЯ В АРХИТЕКТУРЕ И ГРАДОСТРОИТЕЛЬСТВЕ Г. ОДЕССЫ

Дмитриева Т. П.,
асс. каф. архитектуры зданий и сооружений,
*Архитектурно-художественный институт,
Одесская государственная академия строительства и архитектуры*

Аннотация. В данной статье рассмотрены задачи и примеры, которые должна решать архитектура настоящего и будущего. Статья посвящена понятием «городская агломерация», улучшения окружающей среды. Строительство, которое разрастается в микрорайонах города жилой многоэтажной застройки, влияет на тип озеленения городских улиц, парков, скверов и тому подобное. Заполнение городской среды в современных условиях приобретает все большую остроту, где зеленые насаждения играют важную роль. Актуальность разрабатываемой темы обусловлена тем, что благоустройство и озеленение является важнейшей сферой деятельности муниципального хозяйства. Именно в этой сфере создаются те условия для населения, которые обеспечивают высокий уровень жизни. Городская агломерация является современным этапом развития городского благоустройства и озеленения, и ставит ряд новых задач, которые невозможно решить без широкого использования достижений научно-технического прогресса, передового практического опыта, без систематического повышения квалификации кадров. Зеленые насаждения активно очищают атмосферу, кондиционируют воздух, снижают уровень шумов, препятствуют возникновению неблагоприятных ветровых режимов, кроме того, зелень в городах благотворно действует на эмоциональное состояние человека. Благоустройство городов включает ряд мероприятий по улучшению санитарно-гигиенических условий жилой застройки, транспортного и инженерного обслуживания населения, искусственного

освещения городских территорий и оснащение их необходимым оборудованием, оздоровление городской среды с помощью озеленения, а также средствами санитарной очистки. Таким образом, озеленение - комплексный процесс, связан с непосредственной посадкой деревьев, кустарников, цветов, созданием травянистых газонов, и с проведением работ по различным видам инженерной подготовки.

Ключевые слова: Ландшафтно-рекреационные территории; благоустройство городов.

GREEN PLANTING IN ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING OF ODESSA

Dmitrieva T. P.,

Assistant, Department of Architecture of Buildings and Structures,
Architectural and Art Institute,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

Abstract. This article discusses the tasks and examples that the architecture of the present and the future should solve. The article is devoted to the concept of "urban agglomeration", improving the environment. The construction, which is growing in residential areas of the city of multi-storey buildings, affects the type of landscaping of city streets, parks, squares and the like. Filling the urban environment in modern conditions is becoming increasingly acute, where green spaces play an important role. The relevance of the topic is due to the fact that landscaping and landscaping is the most important area of activity of the municipal economy. The urban agglomeration is a modern stage in the development of urban landscaping and landscaping, and poses a number of new tasks that cannot be solved without the wide use of the achievements of scientific and technological progress, advanced practical experience, and without systematic advanced training of personnel. Green spaces actively purify the atmosphere, condition the air, reduce noise, prevent the emergence of adverse wind regimes, in addition, greenery in cities has a beneficial effect on the emotional state of a person. Urban improvement includes a number of measures to improve the sanitary and hygienic conditions of housing, transport and engineering services for the population, artificial lighting of urban areas and equipping them with the necessary equipment, improving the urban environment through landscaping, as well as sanitation facilities. Thus, landscaping is a complex process, associated with the direct planting of trees, shrubs, flowers, the creation of grassy lawns, and with the implementation of work on various types of engineering training.

Keywords: landscape and recreational areas, city improvement.

Вступ. Одеса як місто було закладено в 1794 році за проектом голландського військового інженера Франца де Воллана на березі Одеської затоки Чорного моря і в порівнянні з європейськими містами є досить молодим містом. Досвід збереження центральної частини міста запозичений у європейських міст.

Планування і забудова в степовій зоні старого міста, яка з чудовою продувністю морським повітрям вирішена в шаховому порядку, вимагали чималих зусиль всіх поколінь одеситів, щоб перетворити місто в зелений сад.

Будівництво, яке розростається в мікрорайонах міста житлової багатоповерхової забудови, впливає на тип озеленення міських вулиць, парків, скверів тощо. Збереження і заповнення характерного індивідуального міського середовища в сучасних умовах набуває все більшої гостроти, де зелені насадження відіграють важливу роль в даному питанні.

Актуальність розроблюваної теми обумовлена тим, що благоустрій та озеленення є найважливішою сферою діяльності муніципального господарства. Саме в цій сфері створюються ті умови для населення, які забезпечують високий рівень життя.

Підвищена загазованість і запиленість повітря, несприятливі фізико-механічні властивості ґрунту, асфальтове покриття вулиць і площ, наявність підземних комунікацій і споруд в зоні кореневої системи, додаткове освітлення рослин в нічний час, механічні

пошкодження та інтенсивний режим використання міських насаджень населенням – все це чинить постійний негативний вплив на життєдіяльність рослин в умовах міського середовища і призводить до передчасного відмирання дерев, задовго до настання природної старості.

Нааявність в містах зелених насаджень є одним з найбільш сприятливих екологічних факторів. Зелені насадження активно очищають атмосферу, кондиціонують повітря, знижують рівень шумів, перешкоджають виникненню несприятливих вітрових режимів, крім того, зелень в містах благотворно діє на емоційний стан людини. При цьому зелені насадження повинні бути максимально наближені до місця проживання людини, тільки тоді вони можуть надавати максимальний позитивний екологічний ефект.

У контексті екологічного підходу, внутрішньоміські зелені насадження відіграють істотну роль в гігієнічному відношенні як засіб впливу на мікроклімат міста або району, і є органічною частиною архітектурного рішення міста як одна із засобів створення ансамблю – на додаток до забудови. На сьогоднішній день роботі по благоустрою території приділяється особлива увага.

Система благоустрою й озеленення включає в себе комплекс програм і планів, та є найважливішою сферою діяльності муніципального господарства. Комплексний благоустрій означає розробку і реалізацію тієї сукупності заходів, які спрямовані на створення і розвиток естетичності та соціально-екологічного організованого міського середовища. Найважливішими складовими частинами цього середовища є приведення в порядок дворових фасадів будівель; архітектурно-планувальну організацію території; реконструкцію; освітлення територій, будівель, споруд, зелених насаджень; розміщення малих архітектурних форм та об'єктів міського дизайну; розміщення реклами, елементів рекламної інформації.

Міська агломерація є сучасним етапом розвитку міського благоустрою та озеленення, і ставить ряд нових завдань, які неможливо вирішити без широкого використання досягнень науково-технічного прогресу, передового практичного досвіду, без систематичного підвищення кваліфікації кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні підходи до благоустрою міст відображені в роботах таких авторів як: А. Ш. Ходжаєв, О. М. Рой, А. Г. Воронін, І. А. Ніколаєвська, Н. Ю. Єлисеєв, В. Болтрушко. Ґрунтуючись на роботах Л. А. Веліхова, В. Н. Денисова, А. С. Степановського було визначено поняття міського благоустрою. У своїх роботах такі автори як В. В. Таболін, А. В. Занадворова, В. Б. Зотов, В. А. Горохов розглядали проблеми озеленення та благоустрою міст.

Постановка завдання. Мета даної статті в узагальненні засад щодо благоустрою та озелененню, вивчення досвіду зарубіжних країн у даній сфері.

Рослинна вежа, місто Нант, Франція. Французький архітектор Едуар Франсуа (Edouard Francois), використовуючи рослини в архітектурі, запроєктував вежу, засаджену деревами, для міста Нант, Франція.

Основні структурні елементи території комплексної зеленої зони міста включають:

1. Ландшафтно-рекреаційні території для загального користування: а) загальноміські (міські сади і парки, спеціалізовані парки – дитячі, спортивні, виставкові, зоологічні та ін., ботанічні сади, сквери, бульвари); б) житлових районів (парки і сади житлових районів і міжквартальні сквери, бульвари, пішохідні зв'язки).
2. На сесії міської ради прийнято програму розвитку та збереження насаджень в м. Одесі на 2017-2020 роки.

Реалізація Програми буде здійснюватися за 4 напрямками:

- комплексна оцінка фактичного та прогнозного стану зелених насаджень (організація і проведення інвентаризації та паспортизації зелених насаджень; розробка комплексної схеми озеленення міста; розробка і впровадження системи моніторингу зелених насаджень);

- проведення зовнішнього благоустрою міста (поточне утримання зеленої зони; озеленення міста; влаштування та ремонт системи поливу);
- поліпшення стану зелених насаджень, відновлення оранжерей; захист рослин від збудників хвороб та шкідників; технічне оснащення КП «Міськзелентрест»;
- формування сприятливого для життєдіяльності середовища (організація участі в проведенні заходів з благоустрою та озеленення зелених зон міста).

Благоустрій міст – одна з актуальних проблем сучасного містобудування, яка вирішує завдання створення сприятливого життєвого середовища. Благоустрій міст включає ряд заходів щодо поліпшення санітарно-гігієнічних умов житлової забудови, транспортного та інженерного обслуговування населення, штучного освітлення міських територій та оснащення їх необхідним обладнанням, оздоровлення міського середовища за допомогою озеленення, а також засобами санітарної очистки [3, с. 12].

У вирішенні цих завдань все більшого значення набувають зовнішній благоустрій, функціонально-просторова структура і предметне обладнання відкритих територій, ландшафтний дизайн. Все більш гострими стають проблеми створення екологічно чистих міст, проблеми охорони пам'яток історичної та культурної спадщини народу [4, с. 302].

Благоустрій міст нерозривно пов'язаний з містобудуванням і є одним з найважливіших його складових частин.

Фото 1. Ботанічний сад, Одеса.

Фото 2. Ботанічний сад, Одеса.

У багатьох містах нашої країни створені парки культури і відпочинку, безпосередньо в Одесі в 1888 році був створений парк Шевченка (Олександрівський парк), Приморський бульвар, Міський ботанічний сад, Хаджибеївський парк, Стамбульський парк, Міський сад.

З розвитком мистецтва створення парків із великої різноманітності течій та стилів планування міста виникли два узагальнених прийоми ландшафтної архітектури: регулярний і пейзажний, які використовуються сучасними містобудівниками.

З розвитком Одеси збереглися й виникли нові сквери і парки такі як: Пале-Рояль, Дюковський сад, Місячний сквер та ін. В даний час ведеться робота по благоустрою міста, реставраційні роботи, закладка нових скверів і парків та благоустрій існуючих таких як: Парк культури і відпочинку імені Горького, парк Перемоги (дендропарк), Преображенський парк, сквер Космонавтів та ін.

Будівництво парку культури і відпочинку імені Горького почалося ще в 1961 році, а саме відкриття відбулося в 1973 році. На території парку приблизно 6000 дерев.

Фото 3. Парк культури і відпочинку імені Горького, Одеса.

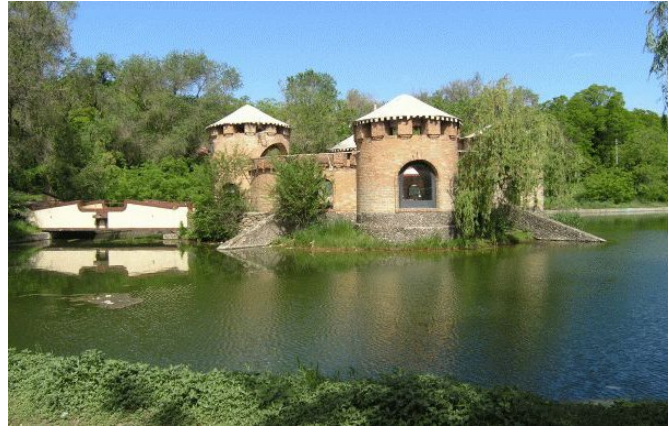

Фото 4. Дюковський сад, Одеса.

Дюковський сад – великий парк (приблизно 450 м – уздовж Балківської на 550 м) на схилі Водяної балки на слобідській стороні. В різні часи парк називався по-різному: Рішельєвська дача, Дюковський сад, Рішельєвський сад, Міський сад, Дюковський парк, парк Перемоги. Парк розташований в 3-х рівнях: нижньому – уздовж вул. Балківської, середньому – на самому схилі (не дуже крутому, місцями з штучними терасами) і верхньому – плоскому. Від головного входу веде алея, що перетворюється в сходи з майданчиками, від яких відходять бічні алеї. Внизу, зліва від входу, досить великий продовгуватий ставок (200 x 50 м) з острівцем, який живиться від прісного ключа, що витікає зі схилу.

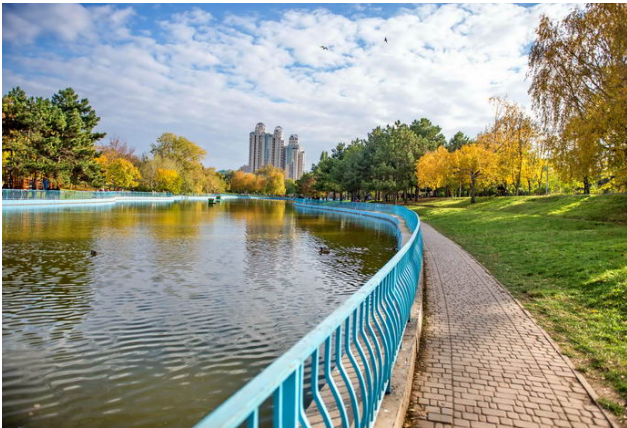

Фото 5. Парк Перемоги, Одеса.

Фото 6. Парк Перемоги, Одеса.

Парк Перемоги – парк-пам'ятник садово-паркового мистецтва в Одесі. Автор – одеський ландшафтний архітектор Максим Якович Середа. У 1967 році проект першого в СРСР пейзажного парку англійського типу названий кращим в Союзі і відзначений дипломом ВДНГ.

Міський сад розташований в центрі міста, на вулиці Дерибасівській. Міський сад був подарований місту Де Рібасом 10 листопада 1806 року «безоплатно». Міський сад відреставрований і відкритий після реконструкції 9 травня 2007 року.

Парк Шевченка (Олександрівський парк), заснований в 1875 році під час відвідування міста імператором Олександром Другим, є головним парком міста (площею приблизно 700 м – уздовж вул. Маразлієвської та 900 м – уздовж моря).

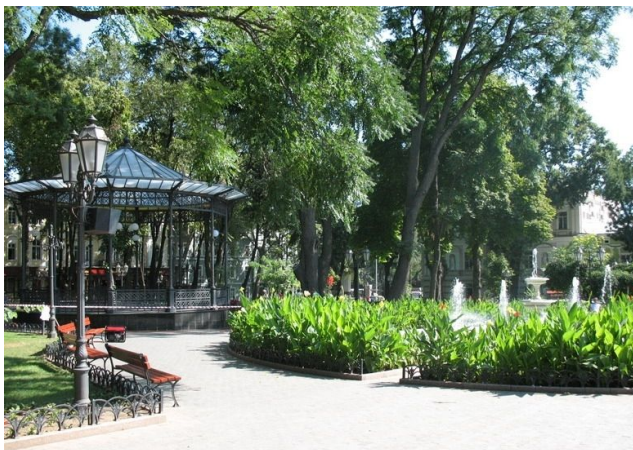

Фото 7. Міський сад, Одеса.

Фото 8. Парк Шевченка, Одеса.

Відмітна особливість сучасного мистецтва озеленення – це використання зелених насаджень для поліпшення умов життя людини в праці, побуті, на відпочинку, наближення зелених насаджень безпосередньо до сфери людської діяльності: на території установ, навчальних і дитячих закладів, громадських і житлових будівель. У житлових зонах створюються зони відпочинку на основі існуючого озеленення.

Загальним принципом формування житлових територій є забезпечення максимальних зручностей населенню в задоволенні його соціально-культурних і побутових потреб при раціональному використанні ресурсів та міських земель [5, с. 22]. Цей принцип реалізується шляхом формування житлових комплексів різного територіального рівня. У сучасному місті можна виділити наступні основні структурно-планувальні утворення житлових територій:

- ділянки житлової та змішаної житлової забудови;
- групи (квартали) житлової та змішаної житлової забудови;
- мікрорайони;
- житлові райони.

Ділянки житлової та змішаної житлової забудови найбільш характерні для центральних районів міста з переважно історичною забудовою, а також зустрічаються на територіях громадських центрів та примігстральних територіях. У функціональному плані ці території поділяють на забудовану частину та прибудинкову, що включає територію зелених насаджень з майданчиками для ігор і відпочинку; спортивні майданчики; стоянки для тимчасового зберігання автомобілів і гаражі-стоянки; під'їзди до будівель.

Групи (квартали) житлової та змішаної забудови формуються аналогічно ділянкам житлової та змішаної житлової забудови, але можуть бути представлені і як первинні структурні планувальні елементи в складі мікрорайонів на невеликих міжмагістральних територіях. У складі сучасних житлових мікрорайонів забудова житлових груп представлена зазвичай типовими житловими будинками, характерними для масового будівництва. У функціональному плані тут виділяються ділянки житлової та змішаної житлової забудови, ділянки дитячих дошкільних установ, зелені насадження житлових груп, ділянки об'єктів наближеного (первинного) культурно-побутового обслуговування, стоянки для тимчасового зберігання автомобілів та гаражі-стоянки, проїзди до житлових і громадських будинків.

Отже, під благоустроєм слід розуміти сукупність робіт та заходів, здійснюваних для створення здорових, зручних і культурних умов життя населення на території міст, селищ міського типу, сільських населених місць, курортів та місць масового відпочинку.

Відповідно до містобудівних норм зелені насадження міст та населених пунктів поділяються на три основні категорії:

1. Насадження загального, обмеженого користування та спеціального призначення разом складають і в цілому характеризують систему озеленення міста. Озеленення загального користування підрозділяється на групи озеленення загальноміського (загальноселищного) та озеленення житлових районів.
2. Загальноміські зелені насадження. До цієї групи належать лісопарки, міські парки культури і відпочинку, призначення яких – забезпечення тривалого відпочинку населення (від 2 до 8 годин).
3. Насадження житлових районів. До цієї групи належать парки, сквери, сади, насадження громадських і культурно-побутових установ, посадки на вулицях та при житлових будинках [7, с. 19].

Зелені насадження в залежності від характеру їх використання в межах житлових територій поділяють на сади, сквери, бульвари, насадження вздовж вулиць та озеленені двори, а також озеленення в межах шкільних та дошкільних установ і суспільно-торгових центрів повсякденного користування.

Висновки. Таким чином, озеленення – комплексний процес, пов'язаний з безпосередньою посадкою дерев, чагарників, квітів, створенням трав'янистих газонів, та з проведенням робіт з різних видів інженерної підготовки і благоустрою озелених територій.

Велике значення мають зелені насадження в межах житлових територій. Перш за все, зелені насадження входять складовою частиною в природний комплекс міста і беруть участь в оздоровленні міського середовища, регулюючи тепловий режим, знижуючи швидкість вітру, очищаючи та зволожуючи повітря, знижуючи рівень зашумленості територій.

Зелені насадження – найкраще середовище для формування рекреаційних елементів житлової забудови: майданчиків для відпочинку дорослих і дітей, спортивних майданчиків. Крім того, вони є прекрасним засобом збагачення ландшафту територій житлової забудови. Тому збереження зелених насаджень, правильний і своєчасний догляд є невід'ємною вимогою щодо їх утримання [6].

Фото 9. Пам'ятник Невідомому матросу,
Одеса.

Література

- [1] ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень».
- [2] В.А. Горохов «Зелена природа міста».
- [3] Владимиров, В.В. Управление градостроительством и территориальным развитием / В.В. Владимиров. – М. : РААСН, 2000. – 485 с.12.
- [4] Занадворов, В.С. Экономика города. Вводный курс : учебное пособие / В.С. Занадворов. – М. : ИКЦ «Академкнига», 2003. – 435 с.302.
- [5] Бобылев, С.Н. Экономика природопользования : учебное пособие / С.Н. Бобылев, А.Ш. Ходжаев. – М. : ТЕИС, 1997. – 272 с.22.
- [6] Благоустройство городских территорий, дворов, подъездов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ivolga.ru>.
- [7] Маргайлик, Г.И. Справочник озеленителя / Г.И. Маргайлик. – Мн. : Полымя, 1999. – 144 с.19.
- [8] Сесія міськради – охорона зелених насаджень на 2017-2020 роки.

References

- [1] DBN 360-92** «Místobuduvannya. Planuvannya í zabudova mís'kikh í síl's'kikh poselen'».
- [2] V.A. Gorokhov «Zelena priroda místa».
- [3] Vladimirov, V.V. Upravleniye gradostroitel'stvom í territorial'nym razvitiyem / V.V. Vladimirov. – M. : RAASN, 2000. – 485 s.12.
- [4] Znadvorov, V.S. Ekonomika goroda. Vvodnyy kurs : uchebnoye posobiye / V.S. Znadvorov. – M. : IKTS «Akademkniga», 2003. – 435 s.302.
- [5] Bobylev, S.N. Ekonomika prirodopol'zovaniya : uchebnoye posobiye / S.N. Bobylev, A.SH. Khodzhayev. – M. : TEIS, 1997. – 272 s.22.
- [6] Blagoustroystvo gorodskikh territoriy, dvorov, pod"yezдов [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.ivolga.ru>.
- [7] Margaylik, G.I. Spravochnik ozelenitelya / G.I. Margaylik. – Mn. : Polymya, 1999. – 144 s.19.
- [8] Sesíya mís'kradi – okhorona zelenikh nasadzhen' na 2017-2020 roki.